

İBN RIDVÂN, Ebü'l-Kâsım
(أبو القاسم ابن رضوان)

Ebü'l-Kâsım Abdullâh b. Yûsuf
b. Rıdvân b. Yûsuf
en-Neccârî el-Hazrecî
(ö. 783/1381)

Devlet adamı, fakih, hatip,
kadî ve tarihçi.

718'de (1318) Mâleka'da (Malaga) doğdu. Aslen ensardan Benî Neccâr'a mensuptur. Babası Yûsuf fakih olup Dîvânü'l-cünd reisliğine getirilmişti. Mâleka ve Gırnata'da (Granada) tahsil gören İbn Rıdvân'ın hocaları arasında Mâleka Kadısı Ebû Bekir Muhammed b. Ubeydullah b. Mansûr, Ebû Muhammed Abdülmüheymin b. Muhammed, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdüsselâm el-Hevvârî, Ebû Abdullah el-Âbilî gibi âlimler vardır. Gençliğinde Nasrîler devletindeki iç kavgaları, Merînîler'le Nasrîler arasındaki mücadeleleri yakından müşahade etti. Henüz yirmi üç yaşında iken İspanyollar ile yapılan ve büyük bir yenilgiyle sonuçlanan Tarîf Seferi'ne (Riosalado) katıldı (741/1340). Bu yenilginin tesiri ve hocası Ebü'l-Kâsım İbn Cüzeyy'in aynı savaşta şehid düşmesinin üzüntüsüyle Endülüs'ten ayrılarak Sebte'ye (Ceuta) gitti ve orada Merînîler'in hizmetine girdi. Merînî sarayında büyük itibar kazanarak imam-hatiplik, kadılık ve müşavirlik hizmetlerinde bulundu. Kâtiplik görevini yürüttü ve sonunda "alâme (tevkî) divanı"nın başına getirildi. Kendisine "sâhibü'l-alâmeti'l-aliyye ve'l-kalemi'l-a'lâ, reîsü sâhibi'l-kalemi'l-a'lâ ve'l-alâme, reîsü'l-küttâb" gibi unvanlar verildi. Saray hayatı, İbn Rıdvân'ın vezirler ve diğer devlet adamları ile birlikte olmasına imkân verdi. Ayrıca İbn Haldûn, Lisânüddin İbnü'l-Hatîb ve İbn Merzûk el-Hatîb gibi Mağrib'in büyük âlimleriyle görüştü, onlarla fikir alışverişinde bulundu. Bu ilişkiler kendisine devlet yönetimi ve halkın durumu hakkında bilgi ve tecrübe kazandırdı. 783'te (1381) Enfâ'da (Dârülbeyzâ) veya Azemmûr'da (Ezemmûr) vefat etti. Ölüm tarihi 784 (1382) olarak da kaydedilir.

Eserleri. İbn Rıdvân'ın günümüze ulaşan tek eseri *eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a*'dır. Merînî Hükümdarı Ebû Sâlim İbrâhim b. Ebü'l-Hasan el-Merînî'nin isteği üzerine, Merînî Devleti'nin içinde bulunduğu siyasî krize çözüm bulmak ve hükümdara yol göstermek amacıyla "nasihatü'l-mülûk" (siyâsetnâme) tarzında yazılan eser, Merînîler'in son devri

için önemli bir kaynak olma özelliğine sahiptir. Yirmi beş bölümden (babdan) meydana gelen eserin ilk dokuz bölümünde Ebû Sâlim el-Merînî'ye nasihatte bulunulacak adaletin önemi, hilmin fazileti ve halka baskı yapılmaması gibi konular üzerinde durulmaktadır. Diğer bölümlerde ise hükümdarın çevresi, ordu ile halkın durumu, bunların devlet yönetimindeki yeri ve hükümdarın bunlarla olan münasebeti hakkında bilgi verilmektedir. Endülüs, Şark ve Mağrib ülkelerinden örnekler verilerek özellikle vergi memurlarının halka zulmetmelerinin yasaklanması hususuna dikkat çekilmektedir. İbn Rıdvân eserini yazarken daha çok İslâm kaynaklarına dayanmakla birlikte eski Yunan ve Fars kaynaklarına da başvurmuş, Aristo'nun ve İbnü'l-Mukaffa'nın eserlerinden istifade etmiş, ayrıca Endülüs'te Benî Ahmer, Fas'ta Merînî saraylarında elde ettiği tecrübelerinden büyük ölçüde faydalanmıştır. Böylece siyasî ve içtimâî konularda teorik olduğu kadar pratik değerlendirmelere de gidebilmiştir. Endülüs ve Mağrib devletleri, bilhassa Merînî Devleti'nin siyasî, iktisadî ve içtimâî tarihini aydınlatan önemli bilgiler ihtiva eden eser Ali Sâmî en-Neşşâr tarafından yayımlanmıştır (Dârülbeyzâ 1404/1984).

Kadî ve muhaddis İbnü'l-Ezrak el-Gırnâtî (ö. 896/1491), *Bedâ'î'u's-silk fi tabâ'î'l-mülk* adlı eserinde İbn Rıdvân'ın kitabından yararlandığını açıkça belirtmiştir. İbn Haldûn ise Benî Ahmer ve Merînî saraylarında İbn Rıdvân'la olan beraberliklerine, aralarındaki dostluğa ve çeşitli ilimlerdeki maharetinden, hat, belâgat, şiir ve hitabetteki başarılarından övgüyle söz etmesine rağmen (*et-Ta'rif*, s. 42) bu eserden faydalandığını söylememiştir. Ali Sâmî en-Neşşâr, *Muqaddime* ile *eş-Şühübü'l-lâmi'a* arasındaki muhteva benzerliğine ve İbn Haldûn'un bazı konuları tahlil ederken bunları İbn Rıdvân'ın eserindeki fasıllarla irtibatlandırmasına dikkat çekerek onun bu kitaptan istifade ettiğini kaydeder (*eş-Şühübü'l-lâmi'a*, neşredenin girişi, s. 24-28).

İbn Rıdvân'ın ayrıca *Mecmû'a mine'l-eş'âr*, *Mecmû'a mine'r-resâ'il* ve *Fihrist* adlı eserleri bulunduğu belirtilmektedir. Çeşitli konularda yazdığı şiirlerinden bazı parçalar İbnü'l-Hatîb'in *el-İhâta*, İbnü'l-Ahmer'in *Neşîrü'l-cümân* ve Makkarî'nin *Nefhu't-tîb*'i gibi muhtelif eserlerin içinde günümüze intikal etmişse de diğer eserler zamanımıza ulaşmamıştır (a.g.e., neşredenin girişi, s. 30-31).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Rıdvân, *eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a* (nşr. Ali Sâmî en-Neşşâr), Dârülbeyzâ 1404/1984, neşredenin girişi, s. 3-39; İbnü'l-Hatîb, *el-İhâta*, IV, 443-456; İbn Haldûn, *et-Ta'rif bi'bn Haldûn*, Beyrut 1979, s. 42 vd.; Makkarî, *Nefhu't-tîb*, V, 45, 249, 502, 503, 531; VI, 43, 44, 107, 122, 123; Selâvî, *el-İstikşâ*, IV, 39-40; Abdülhay el-Kettânî, *Fihristü'l-fehâris*, I, 331; Brockelmann, *GAL*, I, 606; *Suppl.*, I, 837; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 147-148; Abdülmecid es-Sagîr, "Ebü'l-Kâsım İbn Rıdvân: eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a", *el-Kittâbü'l-Mağribî*, sy. 3, Rabat 1985, s. 67-72; Abdülkâdir Zîmâme, "Ebü'l-Kâsım İbn Rıdvân: eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a", a.e., sy. 3 (1985), s. 72-75; a.mlf., "eş-Şühübü'l-lâmi'a fi's-siyâseti'n-nâfi'a li-Ebü'l-Kâsım b. Rıdvân", *Âlemü'l-küttüb*, VI/1, Riyad 1985, s. 110-113; Mehdi Selemâsî, "İbn Rıdvân", *DMBİ*, III, 594-595.

OSMAN ÇETİN

İBN RÛH

(ابن روح)

(ö. 326/938)

Onikinci İmam
Muhammed el-Mehdî'nin
gaybete girişinden sonra
ona vekâlet eden
dört sefirin üçüncüsü
(bk. SEFİR).

İBN RÛSTE

(ابن رسته)

Ebü Ali Ahmed b. Ömer b. Rüste
(ö. 300/913'ten sonra)

el-A'lâku'n-nefise adlı
eseriyle tanınan coğrafyacı
ve astronom.

Aslen İsfahanlı olup hayatı hakkında çok az bilgi vardır; bütün bilinenler 290 (903) yılında İsfahan'dan Hicaz'a gittiği ve *el-A'lâku'n-nefise* adlı kitabın müellifi olduğudur. Arapça yazdığı eserin sadece VII. cildi ele geçmiştir ve bu tek cilt eserin tamamının büyüklüğü hakkında fikir vermeye yeterlidir. İbn Hurdâzbih, Ya'kûbî, Mes'ûdî ve İbnü'l-Fakih gibi İbn Rüste de Irak okuluna mensup coğrafyacılar grubundadır. Kitabında Kudâme b. Ca'fer ve İbnü'l-Fakih el-Hemedânî gibi Bağdat ve Irak yerine Mekke ve Hicaz'ı öncelikle ele almış, ötekilere sadece siyasî ve idarî açıdan önem vermiştir. Tanıtımları yine bölge usulüne göre planladığı, ancak Mekke ve Hicaz'ı birinci planda tutup diğer bölgeleri buraya olan yakınlıkları ölçüsünde değerlendirdiği görülür; yani daha İslâmî bir görüşle çalışan coğrafyacılar grubundadır.